

7.14 Lowis de kaartenmaker van Averbode

In het boekje uit 1974 over de geschiedenis van Leende (werk, pag.27). komt op pagina 27 een tekening voor van de toren van vóór de brand in 1699. Deze prent is getekend naar een origineel gemaakt door een Cornelis Lowis.

In de hoop misschien meer details in het origineel te vinden gingen we op zoek naar de originelen.

In de periode 1650-1680 werd het volledige domein van de Norbertijnerabdij van Averbode opgemeten door landmeter en architect Cornelis Lowis in opdracht van de toenmalige abt Servatius Vaes.

Het resultaat is een prachtig kaartboek dat momenteel wordt bewaard in het Rijksarchief te Leuven.

Het bevat 33 kaarten van het grondbezit van de abdij, een tiendenkaart en 25 kaarten van pastoorsgoederen in door Averbode bediende parochies waaronder 4 in Noord-Brabant^{Erme}.

Een van de kaarten gaat over Sterksel en daar, aan rand ervan, is een piepklein tekeninkje van de Leendse toren te zien.

Naast dit kaartboek in Leuven bestaan nog twee versies die zich in de abdij van Averbode bevinden, ook met afbeeldingen van de Leendse toren.

Dankzij de introductie en begeleiding van Jean Coenen was het mogelijk alle drie boeken te bestuderen. Het doel hiervan was om te zien of er in de afbeeldingen van de Leendse toren iets te zien was van een trans. Dat is een omloop met borstwering rond de spitsvoet (bouwkundige merkwaardigheden wijzen op het bestaan van een trans vóór de brand van 1699)

De bevindingen zijn als volgt (figuur 1-1 van het Torenboek geeft de afbeeldingen van de hieronder beschreven gevallen)

:

1. Averbode, een kladboek dat Lowis gebruikte om in het veld zijn metingen vast te leggen, afmeting 12x16 cm, ongedateerd (archief AAA. Sect.I, reg.439) De hoogte van torenvoet tot het topje van het kruis meet maar 9 millimeter De spitsvoet begint iets smaller dan het stenen lichaam hetgeen een omloop zou kunnen betekenen
2. Leuven, het kaartboek meet 57 x 39,5 cm en is 7 cm dik. Het is ontstaan tussen 1650 en 1680. De kaarten zijn op perkament in kleur getekend en nog in uitstekende conditie (archieffnummer). Het tekeninkje van de Leendse toren valt in een brede rode rand die de kaart omzoomt en is heel moeilijk waarneembaar omdat het zich te dicht bij de rug van het boek bevindt (kaart XV). Jean Coenen zag toch kans er een goede foto van te maken. Er is geen trans te zien.
3. Averbode, een kleinere (handzamere) uitgave van het boek nr.1, (archieffnr. Sec.I, reg.106, Anno 1678) ook hier is iets te zien wat op een omloop zou kunnen wijzen.

Naast deze drie boeken is er in 1997 een gedrukte uitgave verschenen onder redactie van vier Belgische historici met Eduard van Ermen als aanvoerder^{Erme}.

In de inleiding van dit boek valt te lezen dat een minderbroeder van de abdij als tekenaar en cartograaf meewerkte aan de kaarten en waarschijnlijk verantwoordelijk was voor de figuratieve gezichten op dorpen en steden. Zijn naam was Jan van der Borgt of a Castro.

Verder wordt er opgemerkt dat de vele parochiekerken die men op de rand van de kaarten ziet alleen beogen kaartgebruiker zich te oriënteren.

Waarschijnlijk zijn Lowis noch Borgt dicht bij de Leendse toren geweest en hebben ze hun waarneming gedaan vanaf de rand van het gebied rond Sterksel dat ze in kaart brachten. Dat gebied wordt begrensd door de Sterkselse Aa en dat riviertje nadert de kerk het dichtst tot op 2900 meter.

Alles overziende en overwegende moet men concluderen dat gegeven de kleine schaal waarop de toren is weergegeven en de afstand waarop de waarneming is gebeurd een ondubbelzinnige aanduiding van een trans niet verwacht kan worden.

De spitsuiteinden vertonen een versiering die vanwege de afmeting en mate van opvallendheid toch wel als een weergave van de werkelijkheid opgevat mag worden.

Het opvallende hierbij is dat de vormgeving onderling sterk afwijkt: bij 1 en 3 twee bollen boven elkaar en bij 2 een cilinder met een bol er boven.

De laatste is dus een afbeelding uit de officiële uitgave uit Leuven die gebruikt is voor het maken van de tekening die in aanhef genoemd wordt.

De tekening van 2 is gemaakt van 1 (van klad naar definitief). Hoe kwam de tekenaar er toe om opeens een cilinder i.p.v. een bol weer te geven? Was hij tussen 1 en 2 langs Leende gekomen en had hij toen beter kunnen zien hoe de spits eruit zag? Maar waarom dan in 3 toch weer twee bollen getekend? We zullen de toedracht nooit weten.

Een cilindervormig deel in een spits kwam nogal eens voor in spitsen, lantaarn genoemd omdat ze altijd opengewerkt waren (Hilvarenbeek en Hoogstraten) Een lantaarn stond meestal op een spitsdeel dat op de lantaarn aansloot, er was geen insnoering onder de lantaarn zoals 2 aangeeft

Alle tekeningen tonen spitsen met een “gedrongen” piramide als voet. We mogen aannemen dat die gedrongen voet toen karakteristiek was voor de spits. Er was ook minsten één bol in combinatie van nog een bol of met een lantaarn.